

Thee in de coulissen, proces en resultaten

In het kader van het participatiedecreet nodigde Lasso onder de noemer 'Thee in de Coulissen' vier professionele kunstenaars uit om telkens met een Brusselse vrouwenwerking aan de slag te gaan en vice versa. Het naaiatelier van groep Intro te Schaarbeek ging op bezoek bij het kostuumatelier van de Munt, theaterregisseur Dirk Opstaele (oa. Ensemble Leporello) werkte met de vrouwen van Caleidoscoop (GC Vaartkapoen te Molenbeek), de vrouwenwerking Cita'delle (GC Pianofabriek te Sint-Gillis) deed een uitwisseling met video-kunstenaars Ilse Wynen en danseres Laura Aris (oa. Ultima Vez) gaf de klas Oriëntaalse dans van KAV Intercultureel een introductie in hedendaagse dans. We zoomen in op het dans- en theatertraject en gaan in gesprek met begeleiders, professionals en participanten.

1.

Ik bevind mij in een bureauimte op het achtste verdiep van het KAV-gebouw in hartje Brussel. Zo gesloten en bureaucratisch het labyrint van eindeloze gangen en verdiepen was, zo hartelijk is de ontvangst eens ik de juiste deur gevonden heb. Sarah Avci, coördinator van de vrouwenwerking KAV Intercultureel, haalt er meteen thee en koekjes bij. Mijn lijstje vragen hoef ik niet boven te halen: zij en Naïma Aarab, één van de participerende vrouwen, tateren honderd uit. Onwillekeurig denk ik terug aan mijn gesprek met Laura Aris. Deze van oorsprong Spaanse danseres kwam op vrij jonge leeftijd naar België en werkte lange tijd samen met de choreograaf Wim Vandekeybus. Aanvankelijk trad ze als performer in zijn voorstellingen aan, later werd ze zijn assistent. Laura geeft ook geregeld dansworkshops voor dansliefhebbers én -professionals en dat in binnen- en buitenland. Ondanks die rijke achtergrond gaf het werkproces met de vrouwen van KAV Intercultureel Laura het gevoel dat ze zich op glad ijs begaf, vertelt ze: 'deze vrouwen daagden mij uit om te werken en te denken rond dans op een manier waarbij ik mij niet langer in controle voelde'. Hetzelfde gevoel bekruipt mij - professionele critica- nu tijdens het gesprek met Sarah en Naïma. Dat Sarah Avci op de hoogte zou zijn van het reilen en zeilen binnen de hedendaagse danswereld, had ik al uit haar CV afgeleid (Sarah is oa. bestuurslid van het Kaaitheater en van het hedendaagse podium-festival 0090). Voor Naïma, huisvrouw, is dit anders. Dat maakt haar aandeel in het gesprek er niet minder om, integendeel! Sarah en ikzelf praten over dans die we zagen in een theaterzaal, Naïma vertelt over hedendaagse dans die ze zag op TV. Ze zoekt haar woorden die ze eens gevonden instemmend blijft herhalen. Ze pikt in op wat Sarah vertelt met een gretigheid die haar oprechte nieuwsgierigheid verraadt. Het blijft moeilijk om te achterhalen of wij elkaar altijd correct begrijpen. Het is een dooddoener maar je hebt nu eenmaal hedendaagse dans en hedendaagse dans. Anderzijds ervaar ik net als Laura juist dat spel van aftasten, van aanknopingspunten zoeken en vinden en de confrontatie met een discours dat niet vertrekt vanuit een brede 'kennis' van maar vanuit een oprecht enthousiasme voor dans bijzonder verfrissend. Is dit symptomatisch voor een critica die té gewend is om zich tot andere 'kenners' te richten, voor een kunstwereld die zich soms te gemakkelijk opsluit in zichzelf en wel eens durft te vergeten dat er geen kunst is zonder publiek?! Nochtans, zoals de professionele theaterregisseur Dirk Opstaele (die betrokken was bij het theatertraject) het in een gesprek dat ik met hem had verwoordde: 'Theater is wenselijk maar publiek is noodzakelijk'. En laat hij daarmee nu net op een zere teen trappen...

2.

De aanpak van 'Thee in de Coullissen': vrouwen die weinig of geen kennis hebben van het professionele kunstlandschap binnen hun eigen activiteiten in contact brengen met professionele kunstenaars en hopen dat proeven doet eten, lijkt alleszins een valabele manier om het publiek voor de professionele kunsten te verbreden. Het is nog te vroeg om na te gaan of deze doelstelling is bereikt maar uit het gesprek met Sarah en Naïma blijkt alvast dat de vrouwen wel érg veel zin hebben in meer. Door Laura heeft de hedendaagse dans voor Naïma nu een gezicht gekregen: ze voelt zich persoonlijk aangesproken en uitgenodigd. Wat ook niet onbelangrijk is, is dat de vrouwen de door professionals aangereikte ideeën, methodes of technieken in hun eigen praktijk kunnen toepassen en op die manier de hedendaagse podiumkunsten vrij letterlijk dagdagelijks 'incorporeren'. Soms lukt begrijpen nu eenmaal beter wanneer je dingen aan de lijve kan ondervinden. Zo vertelt Naïma hoe ze wanneer ze op een trouwfeest danst, vaak denkt aan Sarah en nu ook aan Laura en aan de dingen die ze in de dansklas en tijdens het traject leerde. Gelijkaardige anekdotes krijg ik te horen via Malika Saïssi, de coördinator van (het theateratelier van) de vrouwenwerking van Caleidoscoop te Molenbeek en van Dirk Opstaele, professioneel theaterregisseur, over het traject met de theatergroep. 'Wanneer we een stuk repeteerden dat zich afspeelde in een woonkamer, wilden sommige vrouwen vroeger hun hele meubilair meebrengen', aldus Malika. 'De vrouwen begrepen niet hoe je ook mentaal een ruimte kan creëren', beaamt Dirk. Hij nodigde de vrouwen van het theateratelier van Caleidoscoop eerst uit om een repetitie van een theaterstudentenproject dat hij begeleidde bij te wonen. Daarna woonde hij twee repetities van de vrouwen bij. Voor het stuk waar hij met de studenten aan werkte, gebruikte hij geen enkele accessoire. 'Wanneer een acteur een boek las, had hij geen echt boek in de hand, maar deed hij door middel van mime alsof hij een boek las. De vrouwen hadden er nog nooit eerder aan gedacht dat het ook zo eenvoudig kan, maar de volgende keer dat ik hen zag, zat hun repetitie vol met zulke trucjes', vertelt de regisseur lachend.

Dat betekent niet dat het niveau van de theaterklas opeens de hoogte in schoot (volgens Opstaele bleef het op een mooie manier vooral aandoenlijk stuntelig). Ook de klas Oriëntaalse Dans van KAV is zich niet plots gaan toeleggen op Hedendaagse Dans. Dat was ook de bedoeling niet. Een van de sterktes van *Thee in de Coullissen* is ongetwijfeld dat het niet de ambitie heeft om het sociaal-artistische traject dat het project feitelijk is, ook als een artistiek product voor te willen stellen. Immers, zoals Dirk Opstaele het verwoordt: 'de goede zaak is niet gediend met slechte kunst'. Daarmee raakt hij aan een hekele discussie waar zeker critici die kunst moeten 'beoordelen' hun nagels op stukbijten. Sociaal-artistische presentaties hebben namelijk vaak minder te maken met wat wordt getoond dan met wie het toont en kan daarom in feite nooit 'slecht' zijn. Maar kan je dan nog wel spreken van 'kunst', wanneer je niet volgens artistieke criteria kan oordelen? *Thee in de Coullissen* fietst in een wijde boog om deze discussie heen en bewijst dat je participanten niet op een professioneel podium hoéft te zetten om hen toegang tot de professionele kunstwereld te verschaffen. Er zijn ook andere manieren die mogelijk doeltreffender zijn. Zo kan een artistieke uitwisseling als methode op zich aanzetten tot een diep en rijk ervarings- en reflectieproces waardoor interesse en begrip aangewakkerd worden. Helemaal bijzonder aan het traject is dat men er van lijkt uit te gaan dat dat misschien wel in beide richtingen geldt en dat met andere woorden de vrouwen de kunstprofessionals even veel te vertellen hebben als omgekeerd.

Een dergelijk 'gelijk oversteken' is nochtans niet evident. Dat het water aanvankelijk ontzettend breed en diep was, komt zowel uit de verhalen van Laura als van Dirk duidelijk naar voor. Zeker het verhaal van de artistiek leider van Ensemble Leporello is extreem. Hij kwam terecht in de wereld van ongeschoolde moslima-vrouwen van de tweede generatie. Vrouwen die, wat hun origine ook is, volgens coördinator Malika Saïssi allen gevangen zitten tussen twee identiteiten en culturen en een grote nood voelen om het uit te schreeuwen. Dat is meteen ook één van de belangrijkste redenen waarom het theateratelier van Caleidoscoop te Molenbeek volgens haar al tien jaar lang zijn nut bewijst: 'theater is een plek waar je boodschappen kan laten passeren, thema's bespreekbaar kan maken en dingen in vraag kan stellen', aldus de begeleidster. Maar toen Dirk voor het eerst een repetitie van de groep vrouwen bezocht, zag hij met zijn professionele bril op een heel ander plaatje, namelijk van een groep die misschien wel theater wil maken, maar een zeer naïef idee heeft over wat theater is en bovendien niet eens de basispremissie kan scheppen om het werkproces te doen slagen. Dirk: 'Het moet zeer moeilijk zijn om met deze groep te werken. Sommige vrouwen waren op de repetitie niet aanwezig, anderen kwamen te laat,... Als die laatkomer een belangrijke rol heeft, moet de hele groep wachten'. Deze volbloed professional was wel anders gewend.

Ook Laura verwonderde zich aanvankelijk over de nonchalance waarmee ook het dansatelier van KAV Intercultureel wordt opgevat. Zij was vooral verbaasd dat de vrouwen tijdens de les voortdurend praatten. Voor haar is dansen vooral doén. Anderzijds had zij als vrouw op Dirk dat voordeel dat ze tenminste gemakkelijk bij het koffiekraansje na de les kon aansluiten, waardoor de vrouwen haar snel in vertrouwen namen. In een dergelijk intiem werkproces speelt dit persoonlijke aspect nu eenmaal een belangrijke rol. Ook haar Spaanse afkomst bleek haar hier een stapje voor te geven. 'Laura zei steeds dat wij Spanjaarden en Marokkanen burens zijn', bevestigt Naïma en je hoort aan de warmte van haar stem hoezeer ze die gedachte koestert. Niettemin was het werken met de vrouwen ook voor Laura op zowel persoonlijk als artistiek vlak bijzonder ontvankelijk. 'Hun wereld is de mijne niet. Wij leven misschien wel in eenzelfde stad maar in andere gemeenschappen en dus feitelijk naast elkaar', aldus de choreografe die die culturele confrontatie en uitwisseling het belangrijkste noemt wat ze persoonlijk uit het traject meeneemt. Qua artistieke uitdaging was het traject voor haar evenmin van de poes. Oriëntaalse Dans en hedendaagse dans zijn twee erg verschillende dansstijlen en bovendien laat hedendaagse dans zich niet zo gemakkelijk begrijpen. Een bijkomende handicap voor Laura was dat de vrouwen haar wegens praktische redenen niet voorafgaand aan het traject in een professionele omgeving aan het werk konden zien. 'Bij de start van het traject wisten de vrouwen niet wie ik was of waar ik voor stond. Dat maakte mij onzeker. Ik denk dat Sarah zeer ongerust was of ik het met deze vrouwen wel zou redden', aldus Laura.

Toch lijkt het erop dat juist deze situatie, die Laura tot een alternatieve aanpak verplichtte, zo zijn voordelen had. Laura volgde eerst samen met de vrouwen een les Oriëntaalse Dans van Sarah mee. 'Een zeer grappige ervaring, waarbij de vrouwen mij zelfs corrigeerden!'. Pas daarna toonde ze via drie solo's wat zij in haar mars had en wat haar achtergrond was. Anders dan Dirk, die als een ster was binnengehaald en die vermoedt dat de vrouwen nerveus waren voor zijn blik en oordeel, stond Laura daardoor van meet af aan op gelijke hoogte met de vrouwen. Ook in het verdere traject bleef Laura uitgaan van de achtergrond van de vrouwen en van de Oriëntaalse dansklas. 'Laura bestudeerde mijn aanpak en nam bepaalde technieken en trucjes van mij over, bijvoorbeeld het trucje waarbij ik de vrouwen vraag om zich in te beelden dat ze een dier, bloem of voorwerp zijn', aldus Sarah. 'Zo maakte ze een connectie tussen onze Oriëntaalse dansklas en hedendaagse dans, want Laura gebruikt die trucjes ook zelf!'. Deze aanpak bleek bijzonder vruchtbaar: 'de abstracte taal van hedendaagse dans vatten of begrepen de vrouwen niet, maar deze dingen kenden ze wél!'. 'de abstracte taal van hedendaagse dans vatten of begrepen de vrouwen niet, maar deze dingen kenden ze wél!'. 'de abstracte taal van hedendaagse dans vatten of begrepen de vrouwen niet, maar deze dingen kenden ze wél!'.

4.

Laura zag trouwens niet enkel bruggetjes tussen hedendaagse dans en Oriëntaalse dans, maar ook tussen hedendaagse dans en het werkelijke leven van de vrouwen van KAV Intercultureel. Eens ze deze vrouwen wat beter kende, stelde ze hen oefeningen voor die inspelen op het 'zich laten gaan'. Het zijn oefeningen waar professionele dansers volgens Laura dag in dag uit mee werken maar die voor haar in het kader van dit project een bijzondere resonantie kregen. Op symbolisch vlak leken de basisprincipes van deze oefeningen namelijk op het persoonlijke leven van deze vrouwen te slaan. 'Deze vrouwen dragen heel veel verantwoordelijkheid. Ze vertelden me soms letterlijk dat ze veel gewicht op hun schouders droegen. In feite kunnen of mogen zij zich nooit laten gaan. In de oefeningen die ik hen gaf, konden ze dat wel'.

Het mag niet verwonderen dat Laura haar aanpak zelf 'psycho-dans' noemt. Voor de deelnemers ziet zij haar workshop als een soort therapie, wat door Naïma wordt beaamd. Het is een opvatting waar ook Malika en Sarah keer op keer op terug komen. In feite is hun werk als coördinatoren van de respectievelijke vrouwenwerkingen dag in dag uit een werk van 'permanente vorming' (éducation permanente). De vrouwen de ruimte geven voor eigen initiatief (zowel het dans- als het theateratelier werden opgestart vanuit initiatief van de vrouwen zelf), ze kennis laten maken met hun eigen lichaam, dromen, verlangens en noden en hen een plaats bieden waar ze over deze dingen kunnen praten: dat zijn de belangrijkste doelstellingen waarmee deze twee coördinatoren werken. Geen gemakkelijke job. 'Ons publiek wil soms niet geconfronteerd worden met moeilijkheden', aldus Malika. Zij werkt met sleutelwoorden die ze de vrouwen voortdurend meegeeft: doorzettingsvermogen, structuur, doel,... Een belangrijke resultante van *Thee in de Coullissen* voor de begeleiders is dat het traject dit werk van 'permanente vorming' en dus ook de individuele persoonlijkheid van de vrouwen in kwestie heeft verrijkt. 'De vrouwen vroegen mij de hele tijd hoe ik dingen gedaan kreeg', zegt Dirk. 'Met de studenten werkte ik net zoals de vrouwen met een grote groep op het podium. De vrouwen waren zeer verbaasd dat dat bij ons zo ordelijk verliep. Bij hen werd het altijd een rommeltje'. Door Dirk aan het werk te zien, zagen de vrouwen het effect van de woorden die Malika hen voorhoudt. Te weten dat dingen met een klein beetje extra inspanning mogelijk zijn, geeft hen misschien een inspirerend voorbeeld om naar toe te werken. Want, aldus Malika: 'als je houdt van iets wat je ziet, wil je die ervaring ook zelf beleven'. Los van de vraag of dat dan kunst of geen kunst is, is er niemand die zegt dat dat niet mag. Er staat geen licentie op dromen met je ogen open, op ogen die schitteren, op energie en levenslust, op zelfvertrouwen en zelfbewustzijn, op een lichaam dat praat. Als er een ding is dat mij tijdens mijn gesprek met vooral Naïma duidelijk wordt, dan wel dit: dit traject noemt misschien wel *Thee in de Coullissen*, maar deze vrouwen houden zich allerm minst in de schaduw op. Ze treden dan wel niet in de spotlights van een professionele theaterzaal, maar zijn evengoed inspirerende protagonisten in het schouwtoneel dat de wereld is. Het is aan u om ze op te merken en erop aan te spreken, wanneer u ze op straat passeert.

Julie Rodeyns
September 2009

